

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระโพธิสัตว์

ในคัมภีร์ เถรวาทและคัมภีร์มหายาน

นายประพนธ์ อัครวิรุฬห์การ

004183

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

ฐานข้อมูลพระไตรปิฎก
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๖๓

I16329879

AN ANALYTICAL STUDY OF BODHISATTVA
IN THERAVĀDA AND MAHĀYĀNA SCRIPTURES

Mr. Prapod Assavavirulhakarn

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

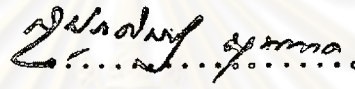
Graduate School

Chulalongkorn University

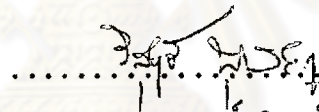
1980

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ เถรวาทและคัมภีร์มหายาน
โดย นายประพนธ์ อัครวิรุฬห์การ
ภาควิชา ภาษาตะวันออก
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

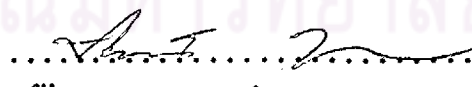
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ ชุนนาค)

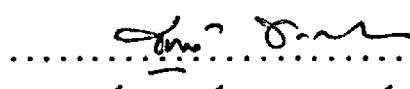
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ วิสุท บุญกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ม.ล.จิรายุ นพวงศ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ฟ้าพานิช)

..... กรรมการ
(อาจารย์ สุานันท์ ชำครัตพงษ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ เถรวาทและ
คัมภีร์มหายาน
ชื่อนิสิต นายประพนธ์ อัสวีวิรุฬหการ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา
ภาควิชา ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา ๒๕๒๓

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ วิเคราะห์ความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ และทางการได้มาซึ่งความเป็นพระโพธิสัตว์ ทั้งที่ปรากฏในคัมภีร์ เถรวาทและมหายาน

ในพุทธศาสนาเถรวาท คำว่า โพธิสัตว์ มีปรากฏครั้งแรก ใช้หมายเอาพระพุทธเจ้าเมื่อยังไม่ตรัสรู้ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาแยกเป็นสำนักต่าง ๆ ได้เกิดการยกโพธิของพระพุทธเจ้าขึ้นเหนือโพธิของพระอรหันต์ รวมทั้งได้เกิดการเน้นเรื่องพระกรรณาคุณ และการหลุดพ้นด้วยวิธีทางศรัทธา ทั้งนี้เพราะต้องการเผยแพร่ศาสนาไปสู่ชนหมู่มากเป็นสำคัญ

การพัฒนาความคิดเหล่านั้น ทำให้พระโพธิสัตว์เริ่มกลายเป็นอุดมคติของพุทธศาสนาแทนการมุ่งเป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ กลายเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือโลก และได้รับการเคารพบูชาในฐานะเทพเจ้าเป็นที่ตั้งของศรัทธา และเป็นผู้ที่เต็มด้วยความกรุณา

ความคิดข้างต้นได้พัฒนามาถึงจุดสมบูรณ์ในพุทธศาสนาหายาน ซึ่งมีการเหยียด
อุคตมคติพระอรหันต์อย่างชัดเจน การที่โพธิมีลักษณะครอบคลุมทุกอย่าง เป็นสาระของทุก
สิ่ง ทำให้การเป็นพระโพธิสัตว์เป็นไปได้แก่ทุกคน พุทธศาสนาหายานปฏิเสธการมุ่งเป็น
พระอรหันต์ แต่ใหม่งเป็นพระโพธิสัตว์ผู้พิศน เพื่อความรู้อันสูงสุด และมุ่งช่วยเหลือให้
ผู้อื่นหลุดพ้นเป็นสำคัญ

การได้มาซึ่งความเป็นพระโพธิสัตว์ หรือโพธิสัตว์จรรยา ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียง
ประวัติผู้ตั้งศาสนา ได้กลายมาเป็นแบบสำหรับบุคคลผู้มุ่งหมายพระสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อ
เกิดอุคตมคติพระโพธิสัตว์

เราสามารถแบ่งแบบนั้นได้ ๓ ช่วงด้วยกัน คือ การเตรียมตัวเพื่อจะบำเพ็ญ
ธรรมะเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ การบำเพ็ญธรรมะ อันได้แก่ บารมีหรือปารมิตาและ
ผลจากการบำเพ็ญธรรมะ

ในพุทธศาสนาหายาน ขั้นตอนเหล่านี้ได้รับการเพิ่มเติมเฉพาะรายละเอียด
มิได้แตกต่างกันในประเด็นใหญ่ ในพุทธศาสนาหายานยังมีการแบ่งขั้นตอนนี้โดยละเอียด
ออกเป็นลำดับขั้น เรียกว่า ภูมิ ขั้นตอนของการเป็นพระโพธิสัตว์นี้ มีลักษณะเป็นการ
ขยายมาแต่ชีวิตการบำเพ็ญพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้า และพระสาวกนั่นเอง

ความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ อยู่ในบทที่ ๒-๔ ส่วนเรื่องขั้นตอนการได้มาซึ่ง
การเป็นพระโพธิสัตว์ อยู่ในบทที่ ๕-๘ บทที่ ๑ และบทสุดท้าย เป็นบทนำ และบทสรุป
ตามลำดับ.

Thesis title An Analytical Study of Bodhisattva in
 Theravāda and Mahāyāna Scriptures

Name Mr. Prapod Assavavirulhakarn

Thesis advisor Associate Professor, Saksri Yamnadda, Ph.D.

Department Eastern Languages

Academic Year 1980

ABSTRACT

The thesis has two related aims: to analyse the concept of bodhisattva and to analyse the process of becoming a bodhisattva or the career of bodhisattva (Bodhisattvacarya) both in Theravāda and Mahāyāna scriptures.

In Theravāda Buddhism, the word 'Bodhisattva' was first used to denote the historical Buddha before his enlightenment. During the scholastic movement the emphasis on Bodhi or the buddha's all-encompassing knowledge caused the ideal of arhatship appear inferior to that of bodhisattva which finally led to Buddhahood. Compassion (Karuṇā) and Faith (Śraddhā or Bhakti) also received greater prominence in the course of the popularization of the doctrine.

As a result bodhisattva's ideal began to take the place of arhatship as the final goal of serious Buddhists. The transcendental nature of buddhas and bodhisattas was developed and they were recognized as gods with compassion as their intrinsic nature.

The ideal of achieving both the bodhisattvahood and Bodhi became in the course of time established in Mahāyāna Buddhism, and the original arhatship was reduced to a much lower plane. The bodhisattvahood became within the reach of all because Bodhi is the essence of all beings. The old idea of arhatship was rejected, and the career of bodhisattva devoting himself to bodhi and the salvation of all was proclaimed.

Once the ideal of bodhisattva is established, the progress from one plane of attainment to a subsequent higher plane as described in Bodhisattvacaryā; an originally biographical narration of the founder, becomes regarded as a stereotyped scheme whereby all who aspire Bodhi have to undergo.

We can divide the career into three phrases : the preparation to enter the bodhisattvahood, the practice of Pāramitā and the consequence of that practice.

In Mahāyāna Buddhism the details to the career were added. There were also attempts to systematize the career into developing stages called Bhūmi. Actually we can trace that the bodhisattva's career is merely an elaboration of Brahmācāryā, the old religious way of life practised by the Buddha and his disciples.

The concept of bodhisattva is dealt with in chapters 2-4 and the process of being a bodhisattva in chapters 5-8. The first and the last are the introduction and the conclusion respectively.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

ในการวิจัยนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานยืมหนังสือ และทรงพระราชทานพระอนุเคราะห์ในการอื่น ตราบจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกสำนึกในพระกรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวง จิรายุ นพวงศ์ รองศาสตราจารย์ วิสุทธ์ บุษยกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมนต์ดา รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ฟาพานิช อาจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์ อาจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล อาจารย์ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง และอาจารย์ท่านอื่น ๆ ในภาควิชาฯ ได้กรุณาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง และให้ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จนกระทั่งงานวิจัยนี้เรียบร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

งานวิจัยนี้ สำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ได้ ด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างดี ทั้งในด้านการจัดหาและการจัดพิมพ์ จาก มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ในบริเวณวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ในโอกาสนี้ด้วย

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณบรรดามิตรสหาย ที่ได้ช่วยเป็นกำลังใจให้ทำงานนี้จนลุล่วงไปด้วยดี.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

กิตติกรรมประกาศ

บทที่

๑. บทนำ.....	๑
ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย.....	๕
ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๗
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗
๒. คัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์พุทธศานามหายาน.....	๑๐
คัมภีร์พุทธศาสนาตั้งเดิม.....	๑๓
คัมภีร์พุทธศาสนาช่วงการแตกแยกเป็นสำนักต่าง ๆ.....	๑๔
พระอภิธรรมปิฎก.....	๒๐
ชุททกนิกาย.....	๒๒
คัมภีร์พุทธวงศ์.....	๒๓
คัมภีร์จรียาปิฎก.....	๒๔
คัมภีร์ประเภทอวทาน.....	๒๕
คัมภีร์มหายาน.....	๒๖

เรื่องพระโพธิสัตว์.....	๒๘
ความคิดเรื่องศูนย์ตา.....	๒๘
การหลุดพ้นด้วยภักดี.....	๒๙
แผนภูมิแสดงเวลาที่แต่งคัมภีร์.....	๓๑
๓. ความหมายของคำว่าโพธิสัตว์.....	๓๕
ก. โพธิ.....	๓๕
การประกอบรูปศัพท์.....	๓๕
ความหมายของคำว่า โพธิ.....	๓๘
ความรู้ที่เรียกว่า โพธิ.....	๔๐
ความรู้ที่เรียกว่า โพธิ ในคัมภีร์เถรวาท.....	๔๒
ความรู้ที่เรียกว่า โพธิ ในคัมภีร์มหายาน.....	๔๘
โพธิระดับต่าง ๆ.....	๕๒
ข. สัตว์.....	๕๙
การประกอบรูปศัพท์.....	๕๙
ความหมายของคำว่า สัตต และ สัตตฺว.....	๖๑
ความหมายของคำว่า สัตต	
ในคัมภีร์เถรวาท.....	๖๑
ความหมายของคำว่า สัตตฺว	
ในคัมภีร์มหายาน.....	๖๔

บทที่

ความหมายของคำว่า สัตตว

	ตามมตินักปราชญ์ตะวันตก.....	๖๖
✓ ค.	ความหมายของคำว่า โภธิสัตว์.....	๖๘
	ความหมายตามรูปศัพท์.....	๖๘
✓	ความหมายของคำว่า โภธิสัตว์ ในเถรวาทบาลี.....	๗๑
	ความหมายของคำว่า โภธิสัตว์ ในคัมภีร์มหายาน.....	๗๓
	ศัพท์อื่น ๆ ที่ใช้แทนคำว่า พระโภธิสัตว์.....	๗๖
๔.	ความเป็นมาของความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์.....	๗๘
	ก. ความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์ในคัมภีร์เถรวาท.....	๗๘
	๑. ความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์ในคัมภีร์ดั้งเดิม.....	๗๘
	ประวัติพระพุทธเจ้าในพระสูตรประเภทแรก.....	๘๐
	ความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์ใน	๐
	พระสูตรประเภทแรก.....	๘๑
	ประวัติพระพุทธเจ้าในพระสูตรประเภทที่สอง.....	๘๕
	ความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์ใน	
	พระสูตรประเภทที่สอง.....	๘๘
	๒. ความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์ในคัมภีร์ช่วงการแตกแยก	
	เป็นสำนักต่าง ๆ.....	๘๙
	สาเหตุที่ทำให้ความคิดเรื่องพระโภธิสัตว์เปลี่ยนแปลง..	๘๖

บทที่ ๕

✓ ลักษณะของพระพุทธเจ้าและโพธิ.....	๙๖
✓ การเผยแพร่ศาสนาสู่มนุษย์.....	๙๙
✓ ความเชื่อว่าศาสนาจะเสื่อมสูญ.....	๑๐๐
การเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์.....	๑๐๑
✓ การเริ่มมีอุดมคติเรื่องพระโพธิสัตว์.....	๑๐๑
การขยายประวัติพระพุทธเจ้าช่วงที่เป็น พระโพธิสัตว์.....	๑๐๔
✓ การเริ่มความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์มหาสัตว์.....	๑๐๗
ข. ความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์มหายาน.....	๑๐๘
สาเหตุที่ทำให้ความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์เปลี่ยนแปลง...	๑๐๘
ก. สาเหตุภายใน.....	๑๐๘
การเน้นการช่วยเหลือผู้อื่น.....	๑๐๘
การต่อต้านระบบวัด.....	๑๐๘
การชมอุดมคติพระอรหันต์.....	๑๑๓
ลักษณะพระพุทธเจ้ากับโพธิ.....	๑๑๖
การเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยศรัทธา.....	๑๒๕
ข. สาเหตุภายนอก.....	๑๓๔
อิทธิพลของศาสนาฮินดู.....	๑๓๔
อิทธิพลของศาสนาอื่น ๆ.....	๑๓๖
ความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนามหายาน.....	๑๓๗

อุทมคติเรื่องพระโพธิสัตว์.....	๑๓๗
ความมุ่งหมายของการเป็นพระโพธิสัตว์.....	๑๔๐
คูนยตา กับ กรุณา.....	๑๔๔
ประเภทและลักษณะของพระโพธิสัตว์.....	๑๔๗
พระโพธิสัตว์มหาสัตว์.....	๑๔๘
จำนวนของพระโพธิสัตว์มหาสัตว์.....	๑๕๐
พระพุทธรูปเจ้ากับพระโพธิสัตว์.....	๑๕๒
ขั้นตอนของการเป็นพระโพธิสัตว์.....	๑๕๔
๕. ขั้นตอนของการเป็นพระโพธิสัตว์.....	๑๕๗
ขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์เดรวาท.....	๑๖๐
ขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์	
ช่วงการแยกเป็นสำนัก.....	๑๖๐
ขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ในเดรวาทบาลียุคหลัง....	๑๖๕
ขั้นตอนของการเป็นพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์	
ชั้นอรรธกถา.....	๑๖๖
ขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์	
ชินกาลมาลี และสัมภารวิบาก..	๑๖๘
ขั้นตอนของการเป็นพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์มหายาน.....	๑๗๐
พรหมจรรย์กับโพธิสัตว์จรรยา.....	๑๗๖
การแบ่งสภาวะในโพธิสัตว์จรรยา.....	๑๗๘

๖. ช่วงการตั้งปณิธาน.....	๑๘๐
๑. คุณสมบัติของผู้ที่จะเกิดโพธิจิตโตตปาทและกระทำปณิธาน.....	๑๘๑
ก. พุทธวงศ์.....	๑๘๑
ข. ทิพยาวทานและมหาวัสสุ.....	๑๘๒
ค. คัมภีร์มหายาน.....	๑๘๔
๒. เหตุปัจจัยที่จะเกิดโพธิจิตและการตั้งปณิธาน.....	๑๘๐
ก. คัมภีร์อวทานและมหาวัสสุ.....	๑๘๐
ข. คัมภีร์เถรวาทบาลี.....	๑๘๑
๑. พุทธวงศ์.....	๑๘๑
๒. อรรถกถาจริยาปิฎก.....	๑๘๒
ปัจจัยแห่งมหาภิไธย.....	๑๘๒
เหตุแห่งมหาภิไธย.....	๑๘๔
๓. ชินกาลมาลีและสัมภารวีก.....	๑๘๖
ค. คัมภีร์มหายาน.....	๑๘๗
๓. โพธิจิตโตตปาท.....	๒๐๑
ก. โพธิจิตโตตปาทในคัมภีร์อวทานและมหาวัสสุ.....	๒๐๑
ข. โพธิจิตโตตปาทในคัมภีร์มหายาน.....	๒๐๒
มหายานสูตราลังการ.....	๒๐๓
ศึกษาสมุจจัย และโพธิจรยยาวตาร.....	๒๐๕

อภิธานศัพท์.....	๒๐๖
ผลแต่การเกิดโพธิจิต.....	๒๐๘
ธรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมกับโพธิจิต.....	๒๑๐
อริยาถัย.....	๒๑๐
อาถัย.....	๒๑๑
๔. ปะริชาน.....	๒๑๒
การประกอบรูปศัพท์.....	๒๑๒
ความหมายของคำว่าปฐชาน.....	๒๑๒
เนื้อหาของการตั้งปฐชาน.....	๒๑๓
ก. การตั้งปฐชานใน อวทาน มหาวัสตุ และพุทธวงศ.....	๒๑๓
ข. การตั้งปฐชานในอรรคถาจรยาปิฎก.....	๒๑๖
การตั้งปฐชานของพระสาวกและพระปัจเจกพุทธเจ้า	
ในคัมภีร์อรรคถาบาลี.....	๒๑๘
ผลจากการตั้งอภินิหาร.....	๒๑๑
ธรรมที่ปรากฏพร้อมกับการตั้งอภินิหาร.....	๒๑๑
พล ๔.....	๒๑๑
อัจฉริยะ ๔.....	๒๑๒
พุทธภูมิ ๔.....	๒๑๓
อชันสาถัย ๖.....	๒๑๔
อานิสงส์แห่งอภินิหารของเถรวาทบาลี.....	๒๑๕

ค. การตั้งประดิษฐานในคัมภีร์มหายาน.....	๒๒๖
การตั้งประดิษฐานในคัมภีร์เถรวาทรุ่นอรุณฤกษ์กับคัมภีร์มหายาน.....	๒๓๓
การเตรียมตัวก่อนการตั้งประดิษฐาน.....	๒๓๔
จิตโตตปาทและการตั้งประดิษฐาน.....	๒๓๕
ผลของการตั้งประดิษฐาน.....	๒๓๕
๕. การได้รับพยากรณ์.....	๒๓๗
การประกอบรูปศัพท์.....	๒๓๘
ความหมายของคำว่า พยากรณ์.....	๒๓๘
ลักษณะการพยากรณ์ในคัมภีร์ต่าง ๆ.....	๒๓๙
ก. คัมภีร์อวทาน มหาวัสสุ พุทธวงศ์.....	๒๓๙
ข. คัมภีร์มหายาน.....	๒๔๐
การได้รับสมญาว่าพระโพธิสัตว์และนิยตโพธิสัตว์.....	๒๔๑
๖. การบำเพ็ญกรรมของพระโพธิสัตว์.....	๒๔๖
กรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า.....	๒๔๖
บารมี หรือ ปารมิตา.....	๒๔๗

ก. การประกอบรูปศัพท์และความหมายของคำว่า ปารมี หรือปารมิตา

การประกอบรูปศัพท์..... ๒๕๘

ความหมายของคำว่า ปารมี หรือปารมิตา..... ๒๕๑

 ๑. ความหมายของคำว่าปารมีในคัมภีร์ดั้งเดิม..... ๒๕๑

 ๒. ความหมายของคำว่าปารมีในคัมภีร์ช่วงการแยกเป็นสำนัก..... ๒๕๒

 ๓. ความหมายของคำว่าปารมีในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน.. ๒๕๑

การวินิจฉัยการประกอบรูปคำว่า ปารมี หรือ ปารมิตา..... ๒๕๙

 ๑. วินิจฉัยจากความหมาย..... ๒๕๙

 ๒. พิจารณาจากศัพท์ที่แปลว่า ถึงฝั่ง..... ๒๖๑

 ๓. พิจารณาจากคำแวดล้อม..... ๒๖๒

ข. ความเป็นมาของความคิดเรื่องบารมี..... ๒๖๔

 ๑. บารมีในช่วงการแตกแยกเป็นสำนัก..... ๒๖๖

 พรหมจรรย์กับบารมี ๖..... ๒๖๐

 พรหมจรรย์กับบารมี ๑๐..... ๒๖๑

 ๒. บารมีในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน..... ๒๖๓

 ปารมิตา ๕..... ๒๖๓

 ปารมิตา ๖..... ๒๖๖

 ปารมิตา ๑ และ ๑๐..... ๒๖๗

 ฐานะของปารมิตาในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน..... ๒๖๙

ค. การบำเพ็ญบารมี.....	๒๘๑
๑. ลำดับของการบำเพ็ญบารมี.....	๒๘๒
พุทธศาสนาเถรวาท.....	๒๘๒
พุทธศาสนาเถรวาท.....	๒๘๕
๒. ลักษณะการบำเพ็ญบารมี.....	๒๘๗
พุทธศาสนาเถรวาท.....	๒๘๗
ทานบารมี.....	๒๘๘
ศีลบารมี.....	๒๘๙
เนกขัมมบารมี.....	๒๘๙
ปัญญาบารมี.....	๒๘๘
วิริยะ, ซันตี, สัจจะ, อธิษฐาน, เมตตา และอุเบกขา	๒๘๘
พุทธศาสนาเถรวาท.....	๓๐๑
ทานปารมิตา.....	๓๐๔
ประเภทของทาน.....	๓๐๕
ผู้รับทาน.....	๓๐๖
วัตถุที่ให้เป็นทาน.....	๓๐๗
วิธีการให้ทาน.....	๓๐๗
ผลของการให้ทาน.....	๓๐๘
ศีลปารมิตา.....	๓๑๐
กุศลกรรมบถ ๑๐.....	๓๑๐
ศีลของคฤหัสถ์.....	๓๑๐

โพธิสัตว์ปราติโมกษ์.....	๓๑๒
กษานติปารมิตา.....	๓๑๓
วีรยปารมิตา.....	๓๑๕
ความเพียรในการบำเพ็ญความดี.....	๓๑๖
ความเพียรในการศึกษา.....	๓๑๖
ความเพียรในการกระทำเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น...	๓๑๗
ธยานปารมิตา.....	๓๑๘
ปรัชญาปารมิตา.....	๓๒๑
มติของวิชฌามวาท.....	๓๒๑
มติของฝ่ายมาธยมิกะ.....	๓๒๒
อุปาย เกาศัลยะ.....	๓๒๕
ประณีธาน.....	๓๒๖
พล.....	๓๒๖
ชฎาน.....	๓๒๖
๓. ระดับของการบำเพ็ญบารมี.....	๓๒๗
ระดับของการบำเพ็ญบารมีในคัมภีร์เดรวาทาสิรูนอรรดกตา...	๓๒๗
ระดับของการบำเพ็ญบารมีในคัมภีร์มหายาน.....	๓๓๐
การเปรียบเทียบการบำเพ็ญบารมีในคัมภีร์เดรวาทและมหายาน....	๓๓๒
๑. ทางพัฒนาของการบำเพ็ญบารมี.....	๓๓๓
๒. จำนวนและชื่อธรรมของบารมี.....	๓๓๔

๓. ลักษณะการบำเพ็ญบารมี.....	๓๓๕
๔. ความมุ่งหมายในการบำเพ็ญบารมี.....	๓๓๘
๕. ฐานะของบารมี.....	๓๓๙
๘. ผลจากการบำเพ็ญธรรมะ.....	๓๔๑
ความหมายของคำว่า ภูมิ.....	๓๔๒
ความเป็นมาของความคิดเรื่องภูมิ.....	๓๔๔
ลำดับชั้นของผู้บำเพ็ญธรรมในพุทธศาสนาดั้งเดิม และเถรวาทบาลี.....	๓๔๕
ลำดับชั้นของผู้บำเพ็ญธรรมในเถรวาทสรวาสติวาทิน.....	๓๔๗
ลำดับชั้นของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์มหายาน.....	๓๔๙
โพธิสัตว์ภูมิในคัมภีร์ทศภูมิสูตร.....	๓๕๓
๑. ประมุขิตาภูมิ.....	๓๕๓
๒. วิมลภูมิ.....	๓๕๙
๓. ประภากรภูมิ.....	๓๖๑
๔. อรรจิมติภูมิ.....	๓๖๕
๕. สุธรรชยาภูมิ.....	๓๖๘
๖. อภิมุขภูมิ.....	๓๗๐
๗. ทูรัจกมาภูมิ.....	๓๗๓
๘. อจลาภูมิ.....	๓๗๖
๙. สำธุมติภูมิ.....	๓๘๐
๑๐. ธรรมเมฆาภูมิ.....	๓๘๒

การจำแนกธรรมในแต่ละภูมิ.....	๓๘๗
อำนาจหน้าที่ของพระโพธิสัตว์ในแต่ละภูมิ.....	๓๘๘
โพธิสัตว์ภูมิในคัมภีร์โพธิสัตว์ภูมิ.....	๓๘๙
การเปรียบเทียบภูมิในคัมภีร์ทศภูมิกับคัมภีร์โพธิสัตว์ภูมิ.....	๓๙๙
๘. สรุปและขอเสนอแนะ.....	๓๙๖
สรุป	
/ ก. ความหมายและความเป็นมาของความคิด.....	๓๙๖
/ ข. ความคิดที่มีอิทธิพลต่อเรื่องพระโพธิสัตว์.....	๓๙๙
/ ค. การได้มาซึ่งความเป็นพระโพธิสัตว์.....	๔๐๐
/ ง. ลักษณะความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ใน คัมภีร์ เถรวาทและมหายาน.....	๔๐๑
ขอเสนอแนะ.....	๔๐๒
บรรณานุกรม.....	๔๐๓
ภาคผนวก.....	๔๒๔
ดัชนีคนเรื่อง.....	๔๒๗
ประวัติผู้เขียน.....	๔๔๗

อักษรย่อ

A.	:	Aṅguttara-Nikāya
AA.	:	Aṅguttara-Nikāya Aṭṭhakathā Manoratthapūraṇī
AAA.	:	Abhisamayālaṅkāraloka of Haribhadra
Amara.	:	Amarakośa
Ap.	:	Apadāna
ApA.	:	Apadāna Aṭṭhakathā Visuddhajanavilāsini
Aṣṭa. PP.	:	Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā
Ava. Kalp.	:	Avadāna-Kalpalatā
Ava. Sata.	:	Avadāna Sataka
Bbh.	:	Bodhisattvabhūmi
Bct.	:	Buddha-Carita. Cowell's edition
Bcv.	:	Bodhicaryāvatāra
Bcvp.	:	Bodhicaryāvatārapañcika
Bv.	:	Buddhavaṃsa
BvA.	:	Buddhavaṃsa Aṭṭhakathā Madhuratthavilāsini
Catuh.	:	Catuhṣataka
Cp.	:	Cariyāpitaka
Cpa	:	Cariyāpitaka Aṭṭhakathā Paramatthadīpanī
CPD.	:	A Critical Pāli Dictionary
D.	:	Dīgha-Nikāya
DA.	:	Dīgha-Nikāya Aṭṭhakathā Sumaṅgalavilāsini

Dbh.	: Dasabhūmikasūtra
DhS.	: Dharmasaṃgraha
Dict. BHS.	: Buddhist Hybrid Sanskrit Dictionary
Dict. PTS.	: Pāli-English Dictionary : Pāli Text Society
Dict. Skt.	: Moniers Williams' Sanskrit-English Dictionary
DPPN.	: Dictionary of Pāli Proper Names
EOB.	: Encyclopaedia of Buddhism
ERE.	: Encyclopaedia of Religion and Ethics
Hrd. PP.	: Prajñāpāramitāhṛdayasūtra
It.	: Itivuttaka
J.	: Jātaka
JA.	: Jātaka Aṭṭhakathā
Jin.	: Jinakālamālī
Jm.	: Jātakamālā
Katha.	: Kathāvatthu
Kar.	: Karāṇḍavyūha
Lalit.	: Lalitavistara
Lka.	: Laṅkavatārasūtra
MA.	: Majjhima-Nikāya Aṭṭhakathā Papañcasūdanī
Mhvt.	: Mahāvastu
Miln.	: Milindapañhā
M.S.Al.	: Mahāyānasūtrālamkāra

M.S.S.	: Mahāyānasūtra-Saṃgraha
Nd.	: Niddesa : Mahāniddesa
Nett.	: Nettipakarāṇa
Pañca. PP.	: Pañcaviṃśatisāhasrikā Prajñāpāramitā
Ps.	: Paṭisambhidāmagga
PTC.	: Pāli Tripiṭakam Concordance
Rgs.	: Ratnaguṇasaṃcaya gāthā
Rp.	: Rāṣṭrapālāparipṛcchā
RV.	: R̥gVeda
S.	: Samyutta-Nikāya
SA.	: Samyutta-Nikāya Aṭṭhakathā Sāratthappakāsinī
Sad.	: Saddharmapundarikāsūtra
Sam.	: Sambhāravipāka
Samādhi.	: Samādhirājasūtra
Śata. PP.	: Śātasāhasrikā Prajñāpāramitā
Sāund.	: Sāundarānanda
SBE.	: Sacred Books of the East
Sikṣ.	: Sikṣāsamuccaya
Sn.	: Suttanipāta
SnA.	: Suttanipāta Aṭṭhakathā Paramatthajotikā II
Su. Vy.	: Sukhāvativyūha
Thera.	: Theragāthā

Theri.	: Therīgāthā
V.	: Vinaya-Piṭaka
VA.	: Vinaya-Piṭaka Aṭṭhakathā Samantapāsādikā
Vbh.	: Vibhaṅga
Vbh.A.	: Vibhaṅga Aṭṭhakathā Sammohavinodanī
Vism.	: Visuddhimagga
Vkn.	: Vimalakīrtinirdeśasūtra

คำอธิบาย

ตัวเลขบอกหน้าของคัมภีร์ จะลงไว้หลังด้วยว่า P. หรือ pp. หรือ n. คัมภีร์ใด มีหลายเล่มจบ จะบอกเล่มที่ด้วยตัวเลขโรมัน แล้วตามด้วยเลขหน้า โดยไม่มีตัวย่อ เช่น

CpA. p. 3 หมายถึง อรรถกถาจริยาปิฎก หน้า ๓

MA. I : 32 หมายถึง อรรถกถามัชฌิมนิกาย เล่ม ๑ หน้า ๓๒

การอ้างคัมภีร์สำคัญอื่น ๆ เช่น ฤคเวท มีระบบการบอกเป็นสากลอยู่แล้ว พึงทราบตามนัยที่นิยมกันนั้น.

ตารางเทียบตัวอักษร

สระ

อะ a อา ā, อิ i อี ī, อุ u อู ū,
ฤ r ฤา rī, เอ e, โอ o, ไอ ai, เอา au

พยัญชนะ

ก ka ข kha ก ga ฆ gha ง ṅa
จ ca ฉ cha ช ja ฌ jha จ ṅa
ฎ ṭa ฏ ṭha ฑ ḍa ฒ ḍha ณ na
ต ta ถ tha ท da ธ dha น na
ป pa ผ pha พ ba ภ bha ม ma
ย ya ร ra ล la ว va ศ sa (ṣa)
ษ ṣa (sha) ส sa ห ha ฬ ḷa ฌ ṅ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย